

УДК 336:368:369

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

І.В. Фисун, кандидат економічних наук; А.О. Прокопенко. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка.

Вступ. Стабільне функціонування ринку страхових послуг, як складової економіки країни, в значній мірі здатне забезпечити безперебійну діяльність суб'єктів господарювання, захист майнових інтересів громадян і підтримання соціальної стабільності суспільства. Формування сучасного ринку страхових послуг в Україні відбувається в умовах недосконалого страхового законодавства, невідповідності страхових послуг купівельній спроможності їх споживачів, низької страхової культури потенційних страхувальників та їх недовіри до страхових компаній. Крім того, вплив світової фінансової кризи, яка охопила всі сектори міжнародних фінансових ринків, безумовно, позначиться і на розвитку ринку страхових послуг України. Щоб знизити негативні наслідки цього впливу, спрогнозувати можливі напрями розвитку вітчизняного ринку страхування в умовах фінансової кризи, потрібен аналіз динаміки основних його показників та визначення основних проблем функціонування в сучасних умовах.

Аналіз останніх публікацій. Проблемам функціонування ринку страхових послуг присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні науковці й практики, зокрема, М. Александрова, В. Базилевич, В. Борисова, О. Вовчак, Т. Говорушко, Р. Джуччі, О. Залетов, С. Осадець, А. Таркуцяк, В. Фурман, Ф. Хекне, Д. Хемптон, В. Шахов, К. Шелехов, Я. Шумелда й інші.

Проте в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України актуальним є вивчення питань впливу на розвиток вітчизняного ринку страхових послуг світової фінансової кризи.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз організаційно-економічних аспектів розвитку ринку страхових послуг України та обґрунтування проблем його функціонування в умовах світової фінансової кризи.

Результати досліджень. Аналіз розвитку ринку страхових послуг України свідчить, що, не-

зважаючи на світову фінансову кризу, яка негативно відобразилась на динаміці українських фінансових ринків, на вітчизняному ринку страхових послуг в 2008 р. спостерігалася позитивна динаміка (табл. 1).

Статистичні дані свідчать про зростання активів страховиків, страхових резервів, кількості укладених договорів страхування в 2008 р. у порівнянні з попередніми роками.

Аналіз динаміки основних параметрів вітчизняного ринку страхових послуг за період 2003-2008 рр. свідчить про зміцнення тенденцій до зростання його обсягів. Зокрема, після 2004 р., коли обсяг загальних страхових премій в Україні зростав, переважним чином, завдяки застосуванню схемного страхування, спостерігається поступове зростання загальної суми валових страхових премій, отриманих вітчизняними страховиками (рис. 1)

Відповідно з даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України загальна сума страхових премій, отриманих страховиками від страхування та перестраховування ризиків на кінець III кварталу 2008 р., становила 17 379,3 млн. грн., з них: 5 538,9 млн. грн. (31,8%) становило внутрішнє перестраховування; 227,6 млн. грн. (1,3%) – премії, які надійшли від іноземних перестраховальників, решту – 11 612,8 млн. грн. (66,8%) становили премії від страхувальників. Від страхувальників-фізичних осіб надійшло 5726,7 млн. грн. (32,95% від валових премій та 49,3% від премій отриманих від страхувальників). Більше половини всіх премій від громадян (54,2%) становили премії від страхування наземного транспорту (3102,5 млн. грн.), від страхування обов'язкової цивільної відповідальності власників транспортних засобів надійшло 643,1 млн. грн. (11,22%), за видами добровільного особистого страхування – 610,5 млн. грн. (10,7%).

Виходячи з проведених досліджень, можна припустити, що на кінець 2008 р. обсяг загальних валових страхових премій перевищить аналогічний показник 2007 р.

© Фисун І.В., 2009.

© Прокопенко А.О., 2009.

Таблиця 1. Основні показники ринку страхових послуг України в 2008 р. (джерело: [1]).

Показники	Період 2008р.		
	I кв.	II кв.	III кв.
Кількість зареєстрованих страховиків	458	469	475
з них: компанії зі страхування життя	69	72	73
Кількість укладених договорів страхування (млн. шт)	165,5	333,9	513,6
Включено до Державного реєстру за квартал	17	14	8
Виключено з Державного реєстру за квартал	5	3	2
Кількість компаній з іноземним капіталом (згідно поданих звітних даних)	79	82	85
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі страховиків, %	21,4	25,6	25,1
Активи по балансу, млн. грн.	32 691,2	35 561,7	37 306,8
Активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування", млн. грн.	19 490,8	20 852,4	22 169,7
Обсяг сплачених статутних фондів, млн. грн.	11 065,1	11 970,5	12 698,8
Сформовані страхові резерви, млн. грн.	8 443,5	9 127,2	9 899,2
Валові страхові премії, млн. грн., з них:	5 360,0	11 279,5	17 379,3
від страхувальників-фізичних осіб	1 674,4	3 604,0	5 726,7
від перестраховальників	1 424,3	2 765,2	4 115,9
у т.ч. від перестраховальників-нерезидентів	57,7	115,4	227,6
Валові страхові виплати, млн. грн., з них:	1 543,1	3 375,7	5 080,9
страхувальникам-фізичним особам	718,1	1 466,4	2 261,2
перестраховальникам	364,4	575,9	979,2
у т.ч. перестраховальникам-нерезидентам	294,1	436,1	665,4
Рівень валових виплат, %	28,8	29,9	29,2
Частка валових страхових премій, належна першим трьом страховикам, %	11,1	10,8	10,3
Частка валових страхових премій, належна першим 50 страховикам, %	75,0	71,7	69,9
Чисті страхові премії, млн. грн.	3 715,0	7 601,9	11 840,3

За підсумками 9 місяців 2008 р. загальний обсяг страхових виплат за договорами страхування та перестраховування становив 5080,9 млн. грн., з них страхувальникам-фізичним особам було виплачено 2261,2 млн. грн. (44,5%) та перестраховальникам-резидентам 360,6 млн. грн. (7,1%). Основна частина виплат страхувальникам-фізичним особам (75,8%) була здійснена зі страхування наземного транспорту (1713,0 млн. грн.), зі страхування обов'язкової цивільної відповідальності власників транспортних засобів виплачено 288,2 млн. грн. (12,7%), за всіма видами добровільного особистого страхування – 182,9 млн. грн. (8,1%) [1].

Важливим показником, котрий відображає реальну роль ринку страхових послуг, є рівень виплат як відношення загальних страхових виплат до загальних зібраних страхових премій, який, по-

чинаючи з 2004 р., має стійку тенденцію до зростання (рис. 2).

Зростання обсягів страхових премій у 2008 р. стало одним із факторів росту страхових резервів та активів українських страховиків. Протягом 2008 р. зберігалася позитивна динаміка зростання активів страховиків. За січень-вересень загальні активи зросли до 37,3 млрд. грн., що на 25,8% більше у порівнянні до аналогічного періоду 2007 р.; величина активів, визначених ст. 31 Закону України «Про страхування» становила 22,2 млрд. гривень, що на 26,4% перевищує обсяг станом на 30.09.07 р. Загальний обсяг сформованих страхових резервів станом на 30.09.08 р. становив 9899,2 млн. грн., в тому числі: резерви зі страхування життя – 1275,7 млн. грн.; технічні резерви – 8623,5 млн. грн. Розміщення страхових резервів відбувається у відповідності до статті 31 Закону

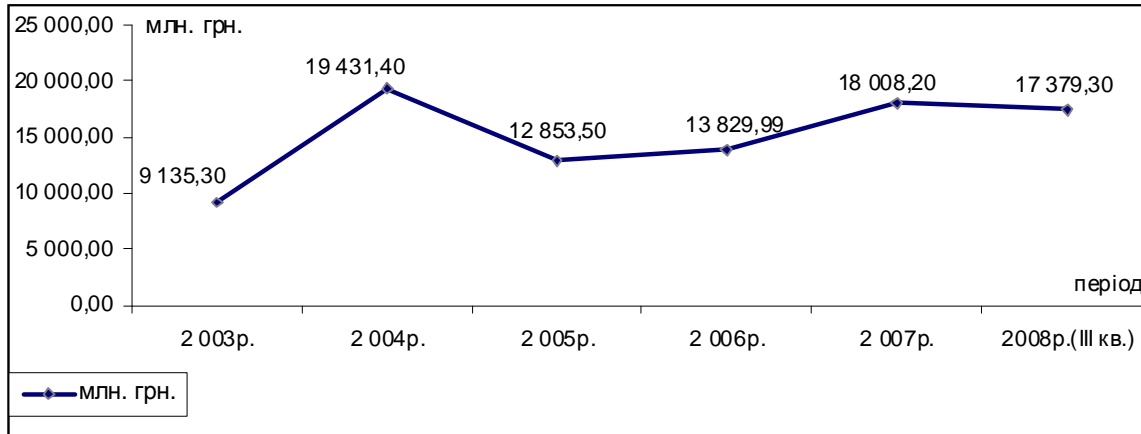

Рис. 1. Динаміка обсягів надходжень валових страхових премій в Україні в 2003-2008 рр.
(побудовано за даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України)

України «Про страхування», де визначено перелік активів за відповідними категоріями [2, 3]. У табл. 2 наведена структура загальних активів за визначеними законом категоріями.

Аналіз напрямів інвестування коштів українських страховиків свідчить про те, що вони здійснюють інвестиції власних коштів, у тому числі коштів страхових резервів, головним чином через розміщення їх у цінні папери, грошові кошти на рахунках у банках, у банківські метали, в економіку України за визначеними законодавством напрямками. При цьому перевага надається банківським вкладом та цінним паперам.

Таким чином, проведені дослідження свідчать про значний потенціал зростання ринку страхових послуг України. Проте правомірно стверджувати, що вагомою перешкодою його розвитку є світова фінансова криза, що негативно впливає на усі сфери життя суспільства. Зважаючи на те, що страхова діяльність тісно пов'язана з розвитком

банківського сектора ринку фінансових послуг, можна припустити, що негативний вплив фінансової кризи в Україні виявлятиметься в скороченні обсягів страхування заставного майна, автотранспортних засобів, будівельно-монтажних ризиків та інших видів страхування, в яких кредитне фінансування відіграє істотну роль.

Але основною проблемою для вітчизняних страховиків залишається недостатність ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної політики інвестування коштів. Особливо гострою в умовах кризи є проблема забезпечення виконання страховиками довгострокових зобов'язань за договорами страхування життя. Проведені дослідження розвитку міжнародного ринку страхових послуг свідчать, що в умовах кризи найбільші світові страховики звернулися про допомогу до урядів своїх держав з проханням для підтримки своєї ліквідності надати фінансову допомогу під заставу акцій. Так, одна з найпотуж-

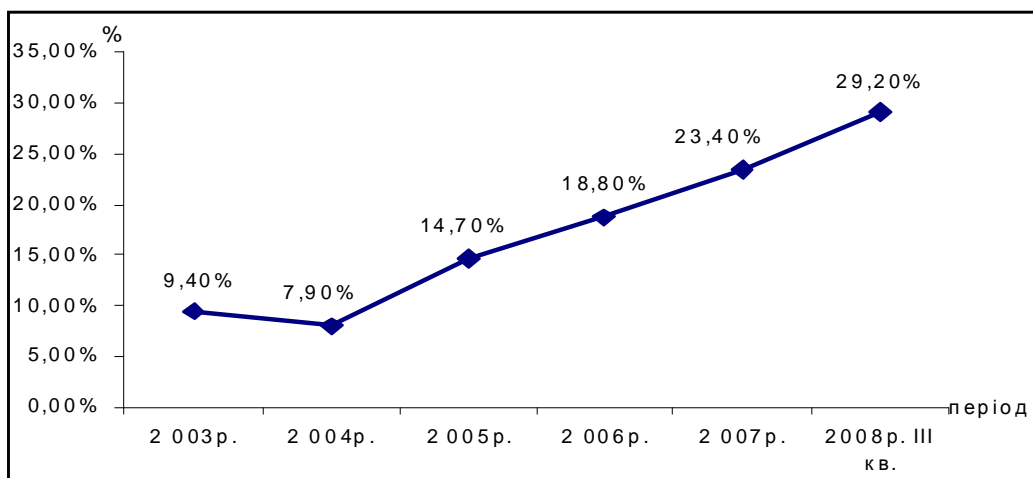

Рис. 2. Рівень валових страхових виплат за 2003-2008 рр.
(побудовано за даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України)

Таблиця 2. Напрями інвестування коштів страхових резервів страховиків України у 2007-2008 рр. (джерело: [1]).

Загальні активи по балансу	млн. грн.		структура	
	30.09.2007	30.09.2008	30.09.2007	30.09.2008
	29 650,0	37 306,8	x	x
Категорії активів, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення страхових резервів				
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування», у тому числі:	17 533,50	22 169,69	100,0%	100,0%
Грошові кошти на поточних рахунках і готівка в касі	1 102,0	1 799,9	6,3%	8,1%
Банківські вклади	5 024,7	6 827,6	28,7%	30,8%
Нерухоме майно	917,5	1 705,3	5,2%	7,7%
Права вимоги до перестраховиків	2 003,5	2 887,3	11,4%	13,0%
Інвестиції в економіку України за напрямами, визначеними Кабінетом Міністрів України	29,0	65,3	0,2%	0,3%
Інші активи (зокрема, банківські метали та кредити страхувальникам)	53,8	65,0	0,3%	0,3%
Цінні папери, в тому числі:	8 403,0	8 819,3	47,9%	39,8%
- акції	7 831,7	7 775,2	44,7%	35,1%
- облігації	383,9	683,9	2,2%	3,1%
- іпотечні сертифікати	32,3	66,7	0,2%	0,3%
- цінні папери, що емітуються державою	155,0	293,5	0,9%	1,3%

ніших американських страхових компаній зі страхування життя «AIG» отримала від уряду 87 млрд. дол. США в обмін на 87% своїх акцій. Західні страховики та перестраховики виявились неготові до роботи в умовах знецінення активів завдяки падінню фондового та товарного ринків. Стабільне становище залишилось тільки у страхових компаній, які заздалегідь ввели у себе стратегічне управління з гнучкими підходами та стратегію діяльності за різними сценаріями, у тому числі і в умовах фінансової кризи [4].

Під час фінансової кризи загострилась конкуренція страховиків України, знизилась можливість щодо якісного відбору страхових ризиків, що сприяє формуванню незбалансованого страхового портфеля, виникненню можливих небезпек від зниження платоспроможності й фінансової стійкості вітчизняних страховиків та може призвести до їх банкрутства.

Проте негативний вплив фінансової кризи на ринок страхових послуг в Україні зумовлений і низкою факторів внутрішнього характеру, основними з яких є недостатня капіталізація переважної більшості вітчизняних страховиків; низька рентабельність страхових операцій; нерозвиненість системи продажу страхових продуктів; недоско-

налість форм управління страховиками внаслідок дефіциту кваліфікованих фахівців. Але одним з основних таких факторів в Україні є недосконале державне регулювання страхових відносин, що зумовлено невідповідністю страхового законодавства потребам сучасного вітчизняного ринку страхових послуг. Так, виникає потреба у внесенні змін до Закону України «Про страхування», оскільки окремі положення нині діючої редакції цього закону є застарілими і відповідають розвитку національного ринку страхування на 2000 р. [2]. Зокрема, потребують змін положення щодо обсягів власного утримання страховиків, мінімального розміру статутного капіталу, розміщення страхових резервів. Крім того, доцільним є посилення контролю за діяльністю страхових посередників, а саме – передача функцій контролю за страховими агентами від страхових компаній до регулятора. Актуальним є створення єдиного державного рейтингу вітчизняних страховиків замість тих, які пропонуються на сьогодні окремими організаціями і часто не відповідають один одному. Науковцями та практиками в галузі страхового бізнесу постійно піднімається питання щодо необхідності створення надійної інформаційної бази споживачів страхових послуг, відсутність якої

не сприяє функціонуванню вітчизняного ринку страхування [5].

Таким чином, актуальність питання розвитку ринку страхових послуг України в умовах світової фінансової кризи зумовлює необхідність розробки державної політики ефективного розвитку страхування з урахуванням проблем його функціонування та національних економічних пріоритетів.

Висновки.

1. Незважаючи на позитивну динаміку зростання основних показників ринку страхових послуг України у 2008 р., до основних проблем його функціонування в умовах світової фінансової кризи доцільно віднести очікування скорочення обсягів страхових премій за видами страхування, які залежать від кредитного фінансування та забезпечення виконання зобов'язань страховиків за довгостроковими договорами страхування життя.

2. Негативний вплив світової фінансової кризи на розвиток ринку страхових послуг України зумовлений низкою факторів внутрішнього характеру, основним з яких є недосконале державне регулювання економічної та страхової діяльності,

що потребує розроблення напрямів державної економічної політики, спрямованих на запобігання зниження фінансової стійкості та банкрутства вітчизняних страховиків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
2. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про страхування» від 4 жовт. 2001 р. // Україна-business. – 6 –13 листоп. – (№ 44).
3. Про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя: Розпорядження державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17 груд. 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tas-insurance.com.ua/ua/info/digest/number3/1700.html>
4. Гольцберг, М. А. Мировой финансовый кризис и его влияние на отечественную экономику / М. А. Гольцберг, Л. М. Хасанбек // Чистая прибыль. – 2008. – № 37. – С. 25-28.
5. Дубіщев, В.П. Загальнонаціональні та регіональні фактори розміщення страхового капіталу в Україні / В. П. Дубіщев, І. В. Фисун // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2007. – Вип. 3. – Т. 2. – С. 14-24.

УДК 336:368:369

Фисун Ірина Владиславівна, кандидат економічних наук. Кафедра фінансів, банківської справи та державного управління. **Прокопенко Анна Олександрівна**, студентка. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. **Проблеми функціонування ринку страхових послуг України в умовах світової фінансової кризи.** В статті обґрунтовано проблеми розвитку українського страхового ринку в умовах впливу світової фінансової кризи. Розглядаються заходи щодо зменшення її негативних наслідків.

Ключові слова: страхові послуги, фінансова криза, регулювання страхових відносин, контроль страхових посередників, єдиний державний реєстр страховиків, інформаційна база страхових послуг.

УДК 336:368:369

Фисун Ірина Владиславівна, кандидат економічних наук. Кафедра фінансов, банківського дела и государственного управления. **Прокопенко Анна Александровна**, студентка. Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка. **Проблемы функционирования рынка страховых услуг Украины в условиях мирового финансового кризиса.** В статье обоснованы проблемы развития украинского страхового рынка в условиях влияния мирового финансового кризиса. Рассматриваются меры по уменьшению его негативных последствий.

Ключевые слова: страховые услуги, финансовый кризис, регулирование страховых взаимоотношений, контроль страховых посредников, единый государственный реестр страховиков, информационная база страховых услуг.

UDC 336:368:369

Fisun Irina Vladislavivna, candidate of economic sciences. Department of finances, bank activity and state administration. **Prokopenko Anna Olexandrivna**, student. Poltava national technical university of the name of Yu. Kondratyuk. **Problems of functioning of market of insurance services of Ukraine in the conditions of world financial crisis.** The problems of the development of the Ukrainian insurance market in conditions of influence of the financial destruct are explained in this article. Processes of decrease of it's negative results were proposed. The conclusions were made.

Keywords: insurance services, financial crisis, adjusting of insurance mutual relations, control of insurance mediators, single state register of insurers, informative base of insurance services.

Стаття отримана редакцією 03.09.2009 р.